

מסורת הש"ס

לולב וערבה פרק רביעי סוכה

מה.

עין משפט
גור מצוה

א [מיי] פ"ה מהל' בית
המדרה הלכה א':
בב ב מיי"ז מהל' לולב
הלכה כה סמך עשין
מד:
בב ג מיי"ט שם הלכה כג
טו"ע א"ח סי' תמ"ט
סעף א וסי' תמ"ט סעף
א:
כד ד מיי"ט שם הל' כב:
בה ה מיי"ט פ"ז מהל' בית
המדרה הל' א':

תורה אור השלם

א. אל י' וקרא לנו אסרו
חג בעצרתו עד קרנות
המזרח: תהלים קיח כז

לעזי רש"י

קרב"ש (קובי"ש). גינות,
מכילים גדולים ועגולים.
אישור"א. מוקד, כיריים.

רבינו חננאל

[וכנס אמר] זה יסוד עלה
חמש אמה וכנס אמה זה
הסוכב ע"ה ג' וכנס אמה
זה מקום מערכה. עכשיו
אם יטעה קו המדה מקרקע
המזבח עד שפת האמה
החמישית שהן מן היסוד
עד הסוכב, נמצא מתיחת
הקו מן הקרקע ועד
הסוכב שש אמות ושני
חומשי אמה, קדימין לן
כל אמתא ארבעה אמתא
ותרי חומשי באלכסונא,
וכל כניסת אמה באלכסון
כן תבאר מדידתה, תמצא
מקרקע המזבח י"א אמה
פחות חומש. אלא כיון
ששה י"א כדי שיהיו
גדולות על המזבח אמה
ש"מ איסור הוה מנח ליה.
כגון, גורות, נטות. כגון
שיהיו כותלי גורת
סותרו וכוונת, ופי' גורת
נטה, והוא קיר נטוי.
אמ' ר' אבהו מהאי קרא
אסור חג בעצרת עד
וגר. פי' המזבח עשר
אמות (ד) והקרנות אמה
אמה, שצורכה הערבה
הדויתר בה אמה להתנחל
על גבי (ה) קרנות המזבח
שיש בה אמה. שהן
פנינין, כאשר שנינו מקום
הקרנות אמה מהו ואמה
כד' כד' ירושלמי אמ'
ר' יוסי תניתנא אמרה
כן, וראשיתו כפופין על
גבי המזבח.

א. ע"י ג"מ פסחים דף כ"ב
ע"י ועברין שלם בסוף ערך
א"י.
ב. נראה דל"ל דין קלנא שם
איתו מקום ה' ומנח דין
וכי.
ג. לולב ח"י פי' גינות היו
גדולות כמו גינות וכו' ועי'
בערך ערך גן.
ד. לולב ח"י ע"י שש אמות עד
למעלה מן הקרנות והערכה
ה' בה אמה יומת להחנך ע"י
וכי.

וכי לייבשן הוא צריך. תימה שאותו תנא מתחלפה שיטתו
דהכל דהוה ליה למימני על גב הוה תני על גב וצפ"ק
דפסחים (ד' יג'): גבי שמי חלות של תודה דה"ל למימני על גב
הוה תני על גב ויש לומר דלאותו המנא היה שונה שניהם צבוח
על גב או שניהם על גב וכשהגיע
לו לרצ יהודה צראשון ואמר לו שטעה
והיה סבור שכן יש להיות גם צבוח:
זוקפין אותן בצדי המזבח.
היינו לאחר שהקיפוהו
פעם אחת למ"ד ערבה צנטילה:
תקעו והריעו ותקעו. משום
שמחה: **אני** והו.
גבימטריא חלף ה' ועוד משצעים
ושמים שמות הן הנקובין צלשה
מקראות הסמוכין בפרשת ויהי צלח
ויסע מלךד וגו' ויצא צין מחנה וגו'
ויט משה את ידו וגו' ושלשמן בני
שצעים ושמים אומיות ומחם שם
המפורש אות ראשונה של פסוק
ראשון אחרונה של אמצעי וראשון
של אחרון וכן צבד הסדר כולן השם
הראשון והו וי"ו של ויסע ה"א דכל
הלילה וי"ו דוית ושם השלשים ושבע
הוא אני אל"ף דמאחריהם וגו"ן
ראשון דהענן צבשצון של מפרע וי"ד
דוית קדים: ואו"ו פ"ס. צבצעי:
גינות. קו"ש של זה מלכות מים:
חיות של דקל היו מציאין. צין
בחול צין צבצת ובגמרא מפרש
טעמא: חיות. ענפים: מיד מיוקוס
שומטין אס לונגיהן. הגדולים שומטין
את לונגיהן הקטנים מידם צבצעי:
ואוכלין אסרוגין. של מניקות ואין
דבדנ לן משום גול ולא משום דרכי
שלוש שכן נהגו מחמת שמחה:
גב' קלניא. בן חורין מן המס של מלך:
דמיפ מרגא. מואל מכלל המס
של מלך והיינו נמי קלניא דמוספתא:
כדי שיהו גוחות כמו כותל הגומה
גוחות ממות כמו כותל הגומה
לר"ר דפי"ק דמועד קטן (א':).

וכי לייבשן הוא צריך אלא אימא על גב
האיצטבא א' אמר רחבא אמר (ר"ב) יהודה
א"הר הבית סמיו כפול היה סמיו לפנים מסמיו:
מתני' מצות ערבה כיצד מקום היה למטה
מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם יומלקטין
משם מורביות של ערבה ובאין חוקפין
אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי
המזבח תקעו והריעו ותקעו (א' בכל יום
מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים
אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא
ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא ואותו
היום מקיפין את המזבח שבע פעמים (ב' בשעת
פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי
לך מזבח ר"א אומר ליה ולך מזבח ליה ולך
מזבח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת
דאלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין
אותן בגינות של זהב כדי שלא יכמושו
ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל
היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי
המזבח ואותו היום נקרא חבוט חריות מיד
תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין
אתרוגיהן: **גב' תנא** מקום קלניא הוה
ותנא דידן מ"ט קרי ליה מוצא אידי דמיפ
מברגא דמלכא קרי ליה מוצא: ובאין
וחוקפין אותן בצדי כו': תנא וא' רבות וארוכות
וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהיו גוחות על
המזבח אמה אמר מרימר משום מר זוטרא
שמע מינה על היסוד מנח להו דאי סלקא
דעתך אארעא מנח להו מכדי דהעלה אמה
וכנס אמה זהו יסוד עלה חמש וכנס אמה
זהו סובב עלה שלש זהו מקום הקרנות
גוחות על גבי המזבח היכי משכחת לה
אלא לאו ש"מ איסוד מנח להו שמע
מינה אמר רבי אבהו מאי קראה שנאמר
יאסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר
אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגורו
והדם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו
בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר
אסרו

הוקעה למזבח גומרה אסורין כל היום וקשה דא"כ הוה ליה למימר
דמניקות אין גדולים לא:
ע"ה שש זהו מקום קרנות. ולא גרסינן וכנס אמה שהקרנות
לא היו משוכין לפנים כלום אלא מציא מלצן שהוא אמה
על אמה צדום אמה ונתנו לקרן ומלאהו חלקי אצנים וסיד חפת
וקוניה וכן צלל קרן כך פירש בקונט' וכן מוכיח צבחים פרק איהו
מקומן (ד' ה). וצפ"ק שמי הלחם (מנחות ד' א'): שהקרנות לא היו
משוכין לפנים כלום אלא מ"מ מוחק צבחים גרסת הספרים שכתוב צלל
הספרים עלה שלש וכנס אמה זהו מקום קרנות כלומר צבוחה
כניסה היו הקרנות צבוחים והשתא הו' ממש דומיא דלחריני עלה
אמה וכנס אמה כו' זה מקום קרנות מקום הכניסה הוא מקום קרנות:
סביב

להלן מן המזבח מפני הכניסות כדי שיהו ראשיהן גוחין על המזבח וכו'
עלי אמה אלא לאו שמע מינה איסוד מנח להו דהו' ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה והטייתן מפני כניסת הסוכב
ממעטת קלת מגובהן שצריך למשך רגליהם לשפת כניסת היסוד נמצאו גבוהות יותר משתי אמות ומתן אמה גמייה ולמטה מן הגמייה יותר
מאמה שלא יהו נגדירות על גבי המזבח: **מאי קראה.** דעולות למעלה מן המזבח: **אסרו חג בעצות.** צבילות כמו וצין עצותים היתה למרתו
(יחזקאל א') צלל שלו אסרו כמו הקיפו כמו אסרי גלפן (א' יסתר ישראל (צבאשית מט): **עד קרנות המזבח.** עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח:
אסרו

וכי לייבשן הוא צריך. והרי היצש פסול: סטיו כפול. אצטבאות
מקיפות אותו ואצטבאות אחרים היקף לפנים מהיקף: **מתני'** ונקרא
מואל. בגמרא מפרש טעמא: **אני וכו.** בגימטריא חלף ה'. ועוד
משצעים ושמים שמות הן הנקובים צלש מקראות הסמוכין
בפרשת ויהי צלח ויסע וגו' ויצא
צין מחנה ויט משה את ידו ושלשמן
בני שצעים ושמים אומיות ומחם שם
המפורש אות ראשונה של פסוק
ראשון ואחרונה של אמצעי וראשון
של אחרון וכן צבד הסדר כולן השם
הראשון והו וי"ו של ויסע ה"א דכל
הלילה וי"ו דוית ושם השלשים ושבע
הוא אני אל"ף דמאחריהם וגו"ן
ראשון דהענן צבשצון של מפרע וי"ד
דוית קדים: ואו"ו פ"ס. צבצעי:
גינות. קו"ש של זה מלכות מים:
חיות של דקל היו מציאין. צין
בחול צין צבצת ובגמרא מפרש
טעמא: חיות. ענפים: מיד מיוקוס
שומטין אס לונגיהן. הגדולים שומטין
את לונגיהן הקטנים מידם צבצעי:
ואוכלין אסרוגין. של מניקות ואין
דבדנ לן משום גול ולא משום דרכי
שלוש שכן נהגו מחמת שמחה:
גב' קלניא. בן חורין מן המס של מלך:
דמיפ מרגא. מואל מכלל המס
של מלך והיינו נמי קלניא דמוספתא:
כדי שיהו גוחות כמו כותל הגומה
גוחות ממות כמו כותל הגומה
לר"ר דפי"ק דמועד קטן (א':).

וכי לייבשן הוא צריך אלא אימא על גב
האיצטבא א' אמר רחבא אמר (ר"ב) יהודה
א"הר הבית סמיו כפול היה סמיו לפנים מסמיו:
מתני' מצות ערבה כיצד מקום היה למטה
מירושלים ונקרא מוצא יורדין לשם יומלקטין
משם מורביות של ערבה ובאין חוקפין
אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי
המזבח תקעו והריעו ותקעו (א' בכל יום
מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים
אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא
ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא ואותו
היום מקיפין את המזבח שבע פעמים (ב' בשעת
פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי
לך מזבח ר"א אומר ליה ולך מזבח ליה ולך
מזבח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת
דאלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין
אותן בגינות של זהב כדי שלא יכמושו
ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל
היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי
המזבח ואותו היום נקרא חבוט חריות מיד
תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין
אתרוגיהן: **גב' תנא** מקום קלניא הוה
ותנא דידן מ"ט קרי ליה מוצא אידי דמיפ
מברגא דמלכא קרי ליה מוצא: ובאין
וחוקפין אותן בצדי כו': תנא וא' רבות וארוכות
וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהיו גוחות על
המזבח אמה אמר מרימר משום מר זוטרא
שמע מינה על היסוד מנח להו דאי סלקא
דעתך אארעא מנח להו מכדי דהעלה אמה
וכנס אמה זהו יסוד עלה חמש וכנס אמה
זהו סובב עלה שלש זהו מקום הקרנות
גוחות על גבי המזבח היכי משכחת לה
אלא לאו ש"מ איסוד מנח להו שמע
מינה אמר רבי אבהו מאי קראה שנאמר
יאסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח א"ר
אבהו אמר ר"א כל הנוטל לולב באגורו
והדם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו
בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר
אסרו

הוקעה למזבח גומרה אסורין כל היום וקשה דא"כ הוה ליה למימר
דמניקות אין גדולים לא:
ע"ה שש זהו מקום קרנות. ולא גרסינן וכנס אמה שהקרנות
לא היו משוכין לפנים כלום אלא מציא מלצן שהוא אמה
על אמה צדום אמה ונתנו לקרן ומלאהו חלקי אצנים וסיד חפת
וקוניה וכן צלל קרן כך פירש בקונט' וכן מוכיח צבחים פרק איהו
מקומן (ד' ה). וצפ"ק שמי הלחם (מנחות ד' א'): שהקרנות לא היו
משוכין לפנים כלום אלא מ"מ מוחק צבחים גרסת הספרים שכתוב צלל
הספרים עלה שלש וכנס אמה זהו מקום קרנות כלומר צבוחה
כניסה היו הקרנות צבוחים והשתא הו' ממש דומיא דלחריני עלה
אמה וכנס אמה כו' זה מקום קרנות מקום הכניסה הוא מקום קרנות:
סביב

להלן מן המזבח מפני הכניסות כדי שיהו ראשיהן גוחין על המזבח וכו'
עלי אמה אלא לאו שמע מינה איסוד מנח להו דהו' ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה והטייתן מפני כניסת הסוכב
ממעטת קלת מגובהן שצריך למשך רגליהם לשפת כניסת היסוד נמצאו גבוהות יותר משתי אמות ומתן אמה גמייה ולמטה מן הגמייה יותר
מאמה שלא יהו נגדירות על גבי המזבח: **מאי קראה.** דעולות למעלה מן המזבח: **אסרו חג בעצות.** צבילות כמו וצין עצותים היתה למרתו
(יחזקאל א') צלל שלו אסרו כמו הקיפו כמו אסרי גלפן (א' יסתר ישראל (צבאשית מט): **עד קרנות המזבח.** עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח:
אסרו

א) צרכות לג: פסחים יג:
ב) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ג) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ד) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ה) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ו) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ז) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ח) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
ט) [ל' רבין] א) [ל' רבין]
י) [ל' רבין] א) [ל' רבין]

הגהות הב"ח

א) במשנה שבע פעמים
(בשעת פטירתו וכו' ליה
וק' מנחה) חל"מ וי"ט ס"א
איתו צבשצת אלא קמטן
בגמרא וכן משמע מפיו
רש"י קמטן:

הגהות מהר"ב

רנשבורג

[א] גב' תנא רבות
וארוכות וגבוהות. מלת
רבות ממק' וי"ט צ"ל
רבות:

מוסף רש"י

סטיו כפול היה.
אצטבאות זו לפנים מזו
היקף עגול לשב שם
(ברכות לג: וכע"ז פסחים
יג: ב').

רבינו חננאל

אמ' רחבא אמ' ר' יהודי
כו' היה מספק ליה אי
משום ר' יהודי אי משום
רב יהודי, והיה מדקדק
על עצמו שלא יחלף
השמות, והיה שונה
רביא'. **מתני'** מצות ערבה
כיצד מקום כו'. תנא
קלניא. כלומ' קלניא היה
שם אותו מקום ולא האי
שמא. נולא דמין למאי
דאמרין בתחילת השתתפין
הורודין קלניא מתעבד,
שפירושן בן חורין קלניא,
דהך קלניא ודך קלניא,
ושם אותו מקום היה. ותנא
דידן קרא ליה מוצא שהוא
מוצא מן המס, שאין
שדות המוקפות אלא כמו
המדרב שאין עליו מס.
ותנא רבות וארוכות וגבוהות
י"א אמה כדי שיהיו
גדולות על המזבח אמה
ש"מ גינות. (הו' א) גינות,
כמו גינות. ואמר ש"מ
מזו הברייתא כי י"א
אמה ומתן אמה אחת
גומה על המזבח, כי על
יסוד המזבח היה מעמידם.
שאם תאמר על קרקע היה
עשר אמות עלה, אמה